

POTENCIJAL VJERE ZA DRUŠTVENO DJELOVANJE

Ana Raffai

Fruška Gora, listopad 2010.

pregled sadržaja:

1. međusobni utjecaj – vjera i društveni angažman
2. znakovi vremena
3. teologija oslobođenja
4. rat i pomirenje – znakovi našeg vremena
5. interreligiozno je religiozno

Barem od zadnjeg rata devedesetih godina 20. stoljeća, raspada stare i sastavljanja novih država u Jugoistočnoj Europi, latentno među nama boravi pitanje: gdje su vjernici u javnom djelovanju za mir, gdje je njihovo angažiranje vidljivo. Nije li društvenoj zajednici potrebnije više no ikada ono, što će svaki vjernik potvrditi da je suština njegove vjere. A to su praktična vjera koja potiče na opraštanje, koja inicira i podržava pomirenje. Malo je vjernika danas koji su široj zajednici u našoj regiji poznati kao religiozni/e građani/ke angažirane u izgradnji kulture mira i nenasilja. I ne vidim da ih u tome podržavaju i na to potiču njihove vjerske zajednice, strukturirane institucije.

Motivirana sam razmišljati što je mogućnost, snaga, koju vjernici/e crpe iz vjere jer sam uvjeren da možemo i kao pojedinke/ci i kao zajednice mnogo više doprinijeti izgradnji mira i pomirenog društva nego li smo ostvarili do sada. Smatram da su vjernici i te kako pozvani da se uključe u „transformaciju društvenih odnosa“, mijenjanju kulture nasilja u kulturu mira što su osnovne odrednice civilnog društva.

Ciljevi mog izlaganja su slijedeći:

- Želim informirati ili podsjetiti vjernike/ce na primjeru katoličke „inačice“ kršćanstva koji potencijal ili kapital im stoji na raspolaganju i time OHRABRITI za društveno djelovanje;
- Moje izlaganje NIJE NEUTRALNO, zalažem se za aktivno sudjelovanje vjerika/ca u izgradnji društva na vrijednostima nenasilja. Ono je jedan od načina kako mogu živjeti vjeru, kao što sažeto i govori krovni naslov naših konferencija: „Gradeći mir, slavimo Boga“;
- Stalo mi je da doprinesem razvoju MIROVNOG IDENITETA VJERNIKA a to znači utjecati na integraciju društvenog angažmana za izgradnju mira, pomirenje, interreligijski dijalog u samorazumijevanje VJERNIKA;
- Konačno vidim ovo izlaganje kao priliku da izrazim svoje neslaganje i OTPOR dominantnom načinu upražnjavanja religioznosti, koje se predstavlja kao jedno ispravno. Samo malo razmišljanja dovoljno je da se prepozna kako su daleko od izvorne vjerske poruke pasivnost laika i dualizam između privatnog i političnog, pri čemu ovo potonje ima negativni predznak.

Međusobni utjecaj - vjera i društveni angažman

Možda bismo mogli obrnuti naslov pa pitati: Koji potencijal društveno djelovanje ima za vjeru?

Dolazim iz katoličke tradicije, ili kako bi moj pokojni profesor dogmatike, Aldo Starić rekao, iz katoličke varijante razumijevanja kršćanstva. Ova katolička varijanta je svoje zadnje

osuvremenjenje na sveopćoj razini postigla u drugoj polovici 20. stoljeća, na Drugom Vatikanskom saboru (1962.-65.).

Za našu temu danas Koncil je presudan jer je postavio ključne orijentire budućeg razvoja u odnosu Katoličke crkve sa svijetom. Crkva mijenja svoje gledanje prema svijetu i ne vidi ga više kao neprijateljsko okruženje, već kao prostor i vrijeme, vjerničkim rječnikom opisano, u kojem se odvija povijest spasenja. Svijet koji nije više mjesto opasnosti, nego mjesto mogućnosti. Kada kažem riječ svijet, ona je gotovo sinonim pojmu društvo. Ključni tekst je *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* koji počinje riječima „Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika“ (GS 1).

I više od toga, u GS 4. poglavlju izrijeком se ističe uzajamnost između zadaće Crkve, koja utječe na suvremeno društvo i suvremenog svijeta koji utječe na razumijevanje Crkve i njene zadaće. A mir koji je, kako kaže prorok Izaija (Iz 32,7), „djelo pravde“ i nešto što se stalno gradi. Stoga dokument poziva katolike da se „ujedine sa svim doista mirotvornim ljudima da bi izmolili i izgradili mir“(2). Čak se sramežljivo spominje i nenasilje koje će se ostvariti u nekoj daljoj budućnosti i zato se potiče vjernike da se „odriču nasilnih čina“(3) s jasnim naglaskom da je važno prepoznati sebe u društvenim događanjima i preuzeti svoju odgovornost za taj svijet.

Znakovi vremena

Jedan od ključnih pojmova Drugog Vatikanskog sabora, promjena unutar Katoličke crkve, u vlastitom razumijevanju i u odnosu prema drugima dobila je programatsko ime: PREPOZNATI ZNAKOVE VREMENA. Pred sam Koncil uveo ju je u katolički rječnik, citirajući Mt 16,4, papa Ivan XXIII: On tumači znakove vremena kao „razlog nade u bolju budućnost za stvar Evandjelja“ (4) U enciklici *Pacem in terris* kao primjere znakova vremena nalazimo npr. ekonomsko socijalni napredak radništva, ulazak žena u javni život, proces oslobađanja kolonija (5).

Znakovi vremena su suvremeni događaji koji izazivaju, provociraju i mijenjaju društvo. Ovo vrijeme i prostor u kojem smo danas ima svoju poruku „znak“ koji inspiriraju za tumačenje evanđeoske poruke i za djelovanje. Povijest tako postaje mjesto teološkog promišljanja (locus theologicus)(6) Kasnija postkoncilska teologija različito se odnosi prema ovom ključnom pojmu Koncila. Zanimljivo je da nema previše teoloških radova na temu (7) kada čitamo teologe hrvatskog govornog područja. Noviji teolozi govore i o tome da čitanje znakova vremena ne spada na „teološku refleksiju, nego na teološko iskustvo Crkvene zajednice“ (8) Očito je za prepoznavanje znakova vremena pretpostavka otvorenost i interes za događaje koji oblikuju našu sadašnjost. I obrnuto, svjesnost kako je vjera više nego, kako kaže Alen Kristić (9) „intimistička duhovnost“ lak plijen crkvenih i političkih manipulacija moćnika. Za ostvarenje vjernika/ce, za smislenost njihova života bitna je komponenta upravo ostvarenje vjere u cjelovitom, pa onda i političkom, društvenom kontekstu.

Pozivajući članove svoje Crkve prvenstveno (kaže se „vjernici i svi ljudi dobre volje...“) da prate znakove vremena crkveno učiteljstvo indirektno reanimira i osnažuje svijest kako je svaki pojedinac sposoban kao zrela osoba spoznati, produbiti, djelovati (10). Ovdje aludiram s jedne strane na zrelost koju i sakramentalno potvrđujemo (krštenjem, potvrdom, npr.) i zrelost kao

odraslost kakvu u velikoj većini pokazuju vjernici u drugim područjima svog života. U odnosu na zrelo djelovanje u svjetlu vjere očekuje se da jednako budu sigurni i imaju povjerenja u sebe da mogu samostalno prosuđivati i preuzimati inicijativu. Takva odgovornost je potencijal za kreativnost i na području društvenih promjena.

Reformama Drugog Vatikanskog sabora prethodila je praksa, gotovo tri desetljeća pripremanja terena, sakupljanja iskustva koje je ostavilo traga u dokumentima Koncila. Tu su npr. zajednice poput *Communité de l'Arche Lanzo del Vasto* (11), ili pokreti kao *Catholic Worker* Dorothy Day (12) koje promoviraju i žive nenasilje i društveni angažman za siromašne. One su PROVODILE u život vizije egalitarne komunitarnosti. Nakon Koncila najpoznatije su BAZIČNE ZAJEDNICE iz Latinske Amerike koje su okupljale jednostavne, mnoge i nepismene seljake i zajedno s njima na svom vlastitom iskustvu gradile teologiju. Siromašni, potlačeni okupljeni u bazičnim zajednicama prepoznali su sebe u starozavjetnim siromasima, ANAWIM YAHVE (13) koji su Božji miljenici. Prepoznaju svoj kontekst kao stvarni vjernički okvir iz kojeg čitaju ZNAKOVE VREMENA i čitali BIBLIJU.

Teologija oslobođenja

Njihova je predodžba kako su Biblija i životno iskustvo poput dvije knjige, koja jedna drugu tumači. Jako je važno za društveno djelovanje ovih bazičnih zajednica da su prekinuli šutnju i postali vidljivi u otporu protiv STRUKTURA nepravde, struktura zla, kako ih negdje zovu. Biskupska konferencija u Medelinu 1968. lansirala smjernicu: Crkva se prepoznaje u *preferencijalnoj opciji za siromahe*.

Nov pristup TEOLOGIJE OSLOBOĐENJA, je upravo njena KRITIKA nepravednih društvenih odnosa, postojećeg stanja. Prepoznali su život siromaha kao teološko mjesto i kako kaže naslov najnovije knjige Jon Sobrina „izvan sirotinje nema spasenja“ (14). Bog je spasitelj siromašnih, bez obzira jesu li ili nisu krivi za svoje stanje. Siromašni su svi koji su marginalizirani, nevidljivi, beznačajni oni koji „su blizu smrti, kojima život predstavlja težak teret i čini ih siromašnima“ (15) Teologija oslobođenja vidi odnos prema siromašnima kao indikator kršćanske prakse: da li smo ljudska bića ovisi o tome što o nam kažu siromasi. Progon svećenika i biskupa u Latinskoj Americi krajem prošlog stoljeća ubijani „ne zato što smo javno čitali tekst Vjerovanja, već zato što smo bili na strani onih koji su bili potlačeni“ za Sobrina je jasan znak da je poruka Isusa Krista među njima tada bila živa.

TEOLOGIJA OSLOBOĐENJA je dijete Drugog Vatikanskog sabora, rezultat onoga što je pokrenuo kada se odlučio poticati na čitanje znakova vremena.

Je li to bila neplanirana trudnoća? Da li je ona neželjena beba?

Jer do danas se nižu slučajevi pojedinaca teologa i teologinja koji su u katoličkom kontekstu pomalo nezgodni, povremeno sankcionirane kao da su neka smetnja jer se hvataju u koštac s pitanjima društvenih promjena. Zato ne čudi da kritički, aktivni pristup društvenoj promjeni nije raširen među vjericima/cama. Dakle, da zaključim:

Čitanje znakova vremena, uplitanje u razvoje društva, angažiranje za mir ima dvije strane. Dobivam aktualizaciju vjere, jedan interaktivni odnos prema svijetu, dijaloški pristup, otvaraju mi se novi vidici, nova značenja/ razumijevanje, što jest sveto u mom životu.

Istovremeno tu je i druga strana: postoji vjerojatnost da budem percipirana kao nezgodan/a za svoju zajednicu. Konačno mogućnost da bivam „znak osporavanja“ što mi može činiti život u nekim razdobljima i težima.

I jedan i drugi aspekt su po mom razumijevanju karakteristična obilježja vjere kao takve.

Rat i pomirenje: znakovi (našeg) vremena

Na pitanje Isusu, „Tko je moj bližnji“, on je odgovorio prisposobom o milosrdnom Samarijancu: nekoga su razbojnici prebili i bacili u jarak, pored njega su prošli ugledni Židovi i na kraju ga je zbrinuo jedan Samarijanac. (Lk 10.29-36). Na pitanje Tko je moj bližnji, odgovor je priča s temom KOME SAM JA BLIŽNJI. Povrh toga Isus je smjestio priču u antagonistički politički kontekst, a glavni junak je pripadnik „neprijateljskog naroda“, u doba pripovijedanja priče konotacija uz Samarijance bila je ne pravi vjernici.

Ova prisposoba nudi tri informacije za djelovanje:

- a) Budi ono što želiš da ti drugi čine: PROAKTIVAN
- b) Budi NA DRUGOJ STRANI: sretni se s tim drugim, jer „protivničko“ može biti stepenica tvog razvoja
- c) IZNENADAN (NE)POVOLJAN događaj je PRILIKA za djelovanje

Biram li društveni angažman kao način ponašanja prikladan mom vjerskom identitetu vode me upravo ove informacije. Posebno to vrijedi za ekstremno nepovoljna događanja kao što je nasilje, rat.

Do sada sam u vjerničkom kontekstu sretala mnoge interpretacije rata u katoličkom svjetlu, ali rijetko koja je imala sličnosti s milosrdnom Samarijancu. Povezivanje ratnog iskustva i snage vjere sretala sam kao snagu koja MENE osnažuje, štiti mene i meni drage, moju grupu. Srela sam interpretacije većinom iz propovjedi ili vjerskih članaka, ali one su općeprihvaćene kao tipično katoličko stanovište. Tako se evanđeoska preporuka da treba iz ljubavi dati život za prijatelja poistovjećuje s pogibanjem branitelja u obrani svoje obitelji, svoga mjesta, svoje domovine. Domovina biva u ratu poistovjećena s prijateljima, a poginuli vojnici s mučenicima. Vjerujem da ovakvo tumačenje može osnažiti, ali imam velike sumnje u njegovu evanđeosku autentičnost.

RAT kao i nimalo jednostavno postratno razdoblje izgradnja društva su ekstremno neugodno iznenađenje. Radeći na izgradnji mira iznova i iznova konfrontirana sam s pitanjem, pa zašto se desio baš nama? Nezadovoljstvo poslijeratnim rješenjima pojačava osjećaj besmislenosti i izigranosti. Teško je prihvatiti da smo bez veze stradali i još da se sve to može ponoviti. Politička dobit u obliku domovine za kršćanski pogled, za vjerski red vrijednosti nije nikakav faktor. Mislim da mogu vidjeti žrtve rata kao onog pretučenog koga su bacili u jarak. To teže mu je jer pravog objašnjenja nema zašto je baš on stradao. Smisao priči daje neki čovjek koji prepoznaje svoju priliku za obrat: taj nepoznat, unesrećen čovjek naveo je Samarijanca da bude milosrdan.

Tako nekako vidim i u iskustvu koje nas je obilježilo u regiji, u ratu i poratnom razdoblju, punom frustracija i razočaranja, priliku da „isprobamo“ na nov način neke ključne vještine vjere. Ključne vještine vjere su oprost i pomirenje. Osobno mislim o sebi da bez uvjerenja kako je usprkos

svemu moguće oprostiti i graditi pomirene odnose ne bih mogla mirovno djelovati u aktualnom političkom kontekstu koji me bjesni, frustrira, deprimira, teško da mogu išta nade vidjeti u nepreglednim političkim procesima. Bez vjere da je oprost i pomirenje središte evanđeoske poruke ne bih mogla osmisliti svoju nedavnu prošlost, niti svoju budućnost. Nije ovime RAT postao poželjan događaj, nego tražim kako nepravdu nasilja rata, „prenamijenjeniti“ u transformaciju društvenih odnosa. Poput onog pretučenog u jarku u priči o Samarijancu, čija je nesreća bila „prilika“ za dobrotu, koja je veća nego li su oni koji su prije Samarijanca prošli pored nesretnika mogli i zamisliti da je moguća. Potencijal vjere upravo je ova njena središnja tema: nevolja, nesreća kao mogućnost za stvaranje novog i savršenijeg, kao mogućnost nenadanog spasenja.

Interreligiozno je religiozno

„Svakome tko nas optužuje kako smo naivni, odgovaram da prijateljstvo nije tek neko mišljenje, ono je činjenica. Pokretač mog dijaloga s prijateljima muslimanima nije tolerancija, nego divljenje prema njihovoj vjeri koje mi pomaže da postajem sve više ono što zapravo jesam“ (16). Riječi su to Lyonskog biskupa povodom promocije filma *Des hommes et des Dieux* (Ljudi i Bogovi, rujan 2010). Film tematizira život dominikanaca u muslimanskoj sredini u vremenu ratnih sukoba. Za mene su ključne riječi ovog citata: ČINJENICA i DIVLJENJE.

- Činjenica:

Mi smo u ovoj regiji jedni drugima činjenica. Kako ćemo tu činjenicu primijeniti u svom životu, hoćemo li se tajni drugoga diviti, hoćemo li je se prepasti, hoćemo li... - na raspolaganju su nam različiti pristupi. A način kako pristupamo govore o ulozi duhovnosti u našim životima i u tumačenju životnih činjenica.

Kao vjernica, trudim se teološki protumačiti činjenicu. To znači, Bog mi nešto ima poručiti tom činjenicom i na meni je prepoznati koji je moj odgovor na zadane mi činjenice. Pitanje glasi: ŠTO SMO MI JEDNI DRUGIMA RAZLIČITI, koju dobrobit za svoj razvoj mogu očekivati iz suživota različitih.

Odgovor dijaloga i izgradnje suživota otvara mi nove sadržaje, nova prostranstva gledanja na vjeru. Umjesto da vjersku tradiciju teglim na leđima kao teret iz prošlosti, može me novo iskustvo i vjersko razumijevanje nadahnuti za nove mogućnosti.

Dakle interreligiozno je s dva aspekta religiozno: s aspekta poruke/ novog čitanja sadržaja vjere i s aspekta nadahnuća ili inovativnosti potaknuti susretom tih sadržaja i stvarnosti suživota različitih.

U našem kontekstu nadahnuće se isprepliće s hrabrošću jer trebamo hrabrost da afirmiramo interreligiozne modele suživota u suvremenom kontekstu zazora ili čak neprijateljstva koja su dio povijesnog naslijeđa aktualiziranog zadnjim ratom na području raspadnute Jugoslavije.

- Divljenje:

Tko god je imao privilegiju doživjeti vjeru, religioznost tih drugih, pretpostavljam da je osjetio kako je vjera, slikovito rečeno, građena od istog materijala. Ona budi u vjerniku bez obzira kojeg

naslova, vrlo lijep osjećaj prema drugome – to je divljenje o kojem govori Lyonski biskup u gore navedenom citatu.

On o divljenju na drugi način kaže kako je sebi vjeran kada se mijenja. Mogu se diviti kada više ne gledam na sebe i svoje uobičajeno postojanje kao na jedino moguće. Kada se divim kao da mijenjam mjesto s kojeg promatram stvarnost.

U mom rječniku identitet označava nešto što je stabilno, po čemu me drugi prepoznaju i ja se prepoznajem u njemu. No kako čvrstoća ne bi postala rigidnost, treba je oplemeniti. Nadahnjuje me misao: „Vjeran/na je sebi ona/onaj koja/i se umije mijenjati“. Ova dinamika, izmjena i uzajamnost između stalnosti, stabilnosti i vlastite promjene čini vjeru živom i snagom za društveno djelovanje u kojem su drugi ČINJENICA. Razlike nismo mi stvorili, nemamo ih stoga pravo niti dokidati. PUT MIRA sigurno ne zaobilazi VLASTITO MIJENJANJE. U čudesnom procesu odustajanja od svojih očekivanja i traganja za smislom, u svojoj konačnici promjena vodi približavanju sebi.

Bilješke

1. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu Gaudium et Spes, početne rečencije
2. GS V, 78.
3. ibd
4. Nedjeljko A. Ančić, „Tumačenje znakova vremena – zaboravljena zadaća Crkve?“ Split, 2007. u Crkva u svijetu 42/2007 str. 212.
5. ibdj str.212 prema Pacem in terris str 20-22.
6. ibd. Str. 219. prema G. Ruggieri: „Zeichen der Zeit. Gebrauch und Bedeutung einer christlich-hermeneutischen Chiffre der Geschichte, u: Das Zweite Vatikanische Konzil und die Zeichen der Zeit heute, simpozij Tuebingen 2005.
7. Nedjeljko A. Ančić, str. 201.
8. ibd 218 prema Ruggieri (usp. gore)
9. Alen Kristić, Odgovornost za socijalno pravdu – katolički radnički pokret, u Svjetlo riječi br. 327 lipanj 2010. str. 45.
10. ibd: prema Ruggieriu postoje samo dva subjekta u Crkvi koja spoznaju znakove vremena. To su kršćanin pojedinac i zajednica vjernika okupljena oko liturgijskog slavnja (Ančić str. 218)
11. više o la communaute de l'arche de Lanza del Vasto na www.arche-nonviolence.eu
12. kratki pregled u Svjetlo riječi: Alen Kristić, katolički radnički pokret – Odgovornost kršćana za socijalnu pravdu, br 327 lipanj 2010. str. 45.-47.
13. usp. Lk 10,21
14. Lk 6,20 i 6,24 : Blago vama siromasi: vaše je kraljevstvo Božje!
Ali jao vama, bogataši: imate svoju utjehu!
15. Svjetlo riječi, br. 328/329 srpanj/kolovoz 2010. razgovor s Jon Sobrino „Siromašnih nema u kalendaru“, str. 25.
16. http://www.lavie.fr/hebdo/2010/3392/michael-lonsdale-c-est-mon-coeur-qui-a-parle-01-09-2010-9095_155.php